

as its objects, subjects, stages of conduction, activities. The author has also specified the main groups of objects of operative and search drug prevention, which included persons who committed preparatory actions in the framework of the organization of drug smuggling, having the intentions to commit such acts, as well as persons who may participate in this unlawful activities; criminal drug organizations; causes and conditions that facilitate the organization and commission of drugs smuggling; certain processes in the criminal environment that may be related to the planning of drugs smuggling. The criteria for the effectiveness of preventive measures carried out by operative officers have been also characterized. An attempt to distinguish the criteria for classifying the types and activities of operative and search prevention has been made. Special attention has been emphasized on the fact that operative and search prevention of drugs smuggling according to its objectives and tasks is closely linked to operative and search prevention of illicit drugs trafficking of foreign origin.

Keywords: operative and search prevention, operative and search counteraction, smuggling of narcotics, drugs.

УДК 343.71

М. О. Черниш

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

У статті подано оперативно-розшукову характеристику незаконного заволодіння транспортними засобами. Названо кримінально-правові аспекти незаконного заволодіння транспортними засобами, визначено окремі аспекти кримінологічної та криміналістичної характеристик, що викликають інтерес при визначенні оперативно-розшукової характеристики. Констатовано, що на сьогодні працівники кримінальної поліції постійно мають справу з використанням новітніх технологій і способів незаконного заволодіння автомобілями, варіацією предметів викрадень: від старих автомобілів до автомобілів преміум класу, до того ж місця вчинення таких злочинів є як малолюдні, так і велелюдні. Резюмовано, що лише в разі обізнаності працівників кримінальної поліції щодо сучасних ознак оперативно-розшукової характеристики незаконного заволодіння автомобілями можлива ефективна протидія досліджуваному виду злочинної діяльності.

Ключові слова: оперативно-розшукова характеристика, працівники кримінальної поліції, незаконне заволодіння транспортними засобами.

Постановка проблеми. Статистика свідчить про щорічне збільшення кількості вчинення незаконних заволодінь транспортними засобами [1]. Водночас аналіз емпіричного матеріалу показав, що ефективна оперативно-розшукова протидія вказаному виду злочинів безпосередньо залежить від того, наскільки працівники оперативних підрозділів володіють достатніми даними про способи, знаряддя, осіб, які вчиняють вказані злочини, а також іншими відомостями, що становлять інтерес для кримінального провадження. У теорії оперативно-розшукової діяльності узагальнення вказаних відомостей дістало назву оперативно-розшукової характеристики, яка є відмінною від криміналістичної, кримінологічної або інших характеристик злочинів. Як слушно зазначає Д. В. Гребельський, оперативно-

розшукова діяльність базується на виявленні, одержанні, обробці й реалізації різного характеру інформації, потрібної для протидії злочинам, тобто сукупності інформаційних даних, необхідних при здійсненні оперативно-розшукової протидії злочинам, які є ширшими ніж здатні надати інші характеристики [2, с. 70]. А втім, у теорії оперативно-розшукової діяльності на сьогодні серед учених немає єдності щодо розуміння поняття «оперативно-розшукова характеристика» та її елементів. Зокрема, можна прочитати про віднесення (окрім класичного: криміналістична, кримінально-правова та кримінологічна) соціологічної, психологічної, економічної та психіатричної характеристик до складу оперативно-розшукової характеристики, тобто при визначенні сукупності характеристик, що входять до складу оперативно-розшукової характеристики певного виду злочинів, учені відштовхуються передусім від конкретного злочину. З урахуванням цього більшість фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності схиляються до думки, що в загальному вигляді зазначена характеристика повинна відображати відомості щодо способів, методів, місця, часу вчинення злочину, предмета злочинного посягання, особи злочинця та потерпілого. З огляду на це доходимо висновку, що якісна протидія незаконним заволодінням транспортними засобами не можлива без наявності знань в оперативних працівників сучасної оперативно-розшукової характеристики такої протиправної діяльності та своєчасного відстеження її оновлення, оскільки аналіз матеріалів практичної діяльності правоохоронних органів свідчить, що різновид способів учинення окресленого виду злочинів, предметів злочинного посягання та характеристики осіб злочинців постійно змінюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фахівці в галузі оперативно-розшукової діяльності тривалий час приділяють окрему увагу визначенню оперативно-розшукової характеристики злочинів. Учені не оминули й проблематику незаконних заволодіннь транспортними засобами. Зокрема, деякі елементи оперативно-розшукової характеристики викрадень автотранспортних засобів розглядали в працях В. І. Жулев, М. Т. Задояний, В. З. Гумен, О. А. Гапон, Ю. Ф. Іванов, В. Д. Корма, В. С. Корнелюк, Ф. Х. Кульмашев, А. Л. Мишуточкин, О. О. Мороз, Н. О. Попова, В. Д. Пчелкін, О. Л. Христов та ін. Проте аналізуючи їхні роботи, доходимо висновку, що проблема визначення сучасної оперативно-розшукової характеристики незаконних заволодіннь транспортними засобами потребує більш детального дослідження.

Формування цілей. Метою статті є визначення оперативно-розшукової характеристики незаконних заволодіннь транспортними засобами.

Виклад основного матеріалу. З'ясуємо передусім, які ж відомості щодо незаконного заволодіння транспортними засобами становлять інтерес у процесі протидії незаконному заволодінню транспортними засобами, тобто складові оперативно-розшукової характеристики. Аналіз практичної діяльності підрозділів кримінальної поліції дає змогу констатувати, що до таких відомостей належать:

– дані щодо осіб, які готуються вчинити вказаний злочин або вчиняють його;

– дані щодо найбільш розповсюджених способів і місць учинення незаконного заволодіння транспортними засобами;

– дані щодо «найпопулярніших» транспортних засобів, що стають предметами злочинного посягання.

З огляду на зазначене розглянемо детальніше оперативно-розшукову характеристику незаконних заволодінь транспортними засобами за умови, коли предметом злочинного посягання є легкові автомобілі.

Аналіз емпіричного матеріалу стосовно осіб, які готуються або вчиняють незаконні заволодіння транспортними засобами, дав змогу умовно розподілити їх на три категорії, зокрема:

– особи, які використовують при вчиненні злочину непрофесійні інструменти та підручні знаряддя, не маючи на меті заволодіння вартісними або захищеними автомобілями. Серед цієї категорії осіб 66,8 % це особи віком від 14 до 21 років; 58,9 % – мешканці сільської місцевості; 33,4 % – особи циганської національності; освітній рівень таких осіб у 82,3 % випадків низький, зокрема більшість не мають навіть повної середньої або середньо-спеціальної освіти; метою вчинення таких злочинців здебільшого є бажання «покататися» або здати автотранспортний засіб на металобрухт;

– особи, які володіють спеціальними знаннями на рівні «початківця», маючи набір спеціального приладдя для знешкодження охоронюваних пристроїв. Такі особи спеціалізуються на нових, проте легко доступних автомобілях, обладнаних лише штатними противикрадними системами або простими пристроями сигналізації (до 64-бітних ключів шифрування). До цієї категорії осіб належать особи віком від 21 року до 35 років (34,5 %), 35 – 45 років (22,3 %); освітній рівень таких осіб – середньо-спеціальна (36,5 %) або вища освіта (27,9 %); більшість указаних осіб раніше вже потрапляла до поля зору правоохоронних органів через учинення адміністративних (38,9 %) або кримінальних (29,3 %) правопорушень; метою вчинення ними злочинів є бажання легкого збагачення;

– «професіонали», які мають у своєму розпорядженні дорогі та новітні знаряддя для подолання охоронних систем будь-якого рівня складності. До цієї категорії осіб належать особи віком від 25 до 35 років (23,4 %) та 35-45 років (48,9 %), які раніше вже неодноразово були засуджені за вчинення корисливих або корисливо-насильницьких злочинів (53,8 %); мають спеціальні знання з будови автомобіля та принципу роботи охоронних систем, способів їх зламування, а також володіють спеціальними навичками щодо знешкодження різних видів охоронних систем та мають дороге спеціальне приладдя. Метою вчинення злочинів такими особами є особисте збагачення.

На думку В. З. Гумен та Н. О. Попової, найтипівішими мотивами вчинення вказаними особами злочинів, пов'язаних із незаконними заволодіннями транспортними засобами, є:

1) викрадення на замовлення. У цьому випадку крадіжку вчиняють професіонали із застосуванням сучасних приладів для заволодіння

автомобілями преміум-класу. Такі автомобілі проходять процедуру перефарбування, зміни номерних знаків, що супроводжується відповідним підробленням документів, для дальшого продажу автомобіля або його частин на замовлення, яке може бути розміщено на інтернет-форумі. Указані машини збувають зазвичай у країнах СНД, що значно утруднює їх пошук;

2) викрадення для дальшого продажу запчастин. Йдеться переважно про автомобілі вітчизняного виробництва. Злочинці внаслідок продажу коліс, двигуна та інших деталей можуть отримати набагато більший дохід, ніж за угон та продаж престижної іномарки;

3) викрадення для розваги («покататись»). До прикладу, гр. К. у вечірній час, знаходячись у дворі житлового будинку в місті Дніпро, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, реалізуючи умисел, спрямований на незаконне заволодіння транспортним засобом, підійшов до залишеного без нагляду автомобіля «Форд Сієра», що належить гр. П., і скориставшись відсутністю свідків, невстановленим слідством способом відчинив двері автомобіля, проникнувши до його салону й за допомогою саморіза загустивши двигун, виїхав з двору та їздив на ньому вулицями міста для власної розваги [3, с. 204].

Водночас аналіз правоохоронної практики свідчить, що від типу та характеристики особи, яка готується або вчиняє незаконне заволодіння транспортними засобами, залежать й способи вчинення таких злочинів.

Загалом щодо вчинення злочинів, зокрема й незаконних заволодінь транспортними засобами, учені зазначають, що дані про спосіб учинення та приховання злочину виражають функціональну сторону злочинної діяльності й охоплюють не лише відомості про те, яким чином готується, вчиняється та приховується злочин, а й дані про те, яким чином дії злочинця відображаються в навколишньому середовищі, тобто які сліди дій злочинця виникають унаслідок злочинного посягання, де їх шукати і як за ними відтворювати механізм злочину [4, с. 694]. З огляду на зазначене можна погодитись із думкою А. В. Шмоніна, що спосіб учинення злочину являє систему взаємозумовлених, детермінованих дій, спрямованих на підготовку, учинення та приховання злочину, пов'язаних з використанням відповідних знарядь та засобів, а також часу, місця та інших обставин об'єктивної обстановки, що сприяють учиненню злочину [5, с. 190]. Обґрунтовуємо це тим, що підготовка, безпосереднє вчинення й приховання незаконного заволодіння транспортними засобами дійсно охоплює низку дій, серед яких підшукування та використання різноманітних інструментів, приладів і пристроїв, а також зручний час, місце та інші сприятливі обставини.

До того ж практика свідчить, що на сьогодні злочинці використовують увесь напрацьований багаторічним досвідом арсенал знань та новітні розробки в галузі зламу штатних охоронних систем і, так званих, «aftermarket» охоронних систем. Скажімо, В. З. Гумен та Н. О. Попова зазначають, що під час викрадення транспортних засобів злочинці використовують найсучасніші досягнення науки й техніки, комп'ютерні системи та нові інформаційні технології. Існує значна кількість пристроїв, за

допомогою яких майже кожний має можливість незаконно заволодіти будь-яким автомобілем іноземного виробництва. Одним з поширених способів викрадення таких машин є зчитування сигналу електронного ключа, який власник носить у кишені. Цей сигнал можна зчитати на відстані 10–15 м, а потім використовувати для викрадення автомобіля [3, с. 206]. Проте, на наш погляд, названі вчені не зовсім точно вказали принцип дії так званої «вудочки» й зовсім оминули увагою інші сучасні способи незаконного заволодіння транспортними засобами, оскільки на сьогодні тільки серед найтиповіших способів учинення аналізованого злочину можна виділити близько десяти.

Згідно з аналізом емпіричного матеріалу найрозповсюдженішими способами незаконного заволодіння автомобілями в Україні є:

1) незаконне заволодіння автомобілем за допомогою пристрою «кодграбер» (полягає в перехопленні радіосигналу при постановці автомобіля на сигналізацію, зчитування та відтворення його);

2) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб «обходу» системи безключового доступу, тобто в ретранслюванні сигналу від картки-ключа, що знаходиться у водія, який перебуває поза автомобілем, за допомогою спеціальних пристроїв (вудочка тощо);

3) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб зламу його електронних систем. Здійснюється з використання пристроїв, що зчитують рпн-коди імобілайзерів і програмують його на вхід відповідних сигналів охоронювальної системи;

4) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб використання допомоги дилера, автосервісу або інших організацій, що надають різноманітні послуги у сфері обслуговування автомобіля. Відбувається за допомогою попереднього зчитування наявних ключів або перезапису нових ключів доступу до охоронної системи автомобіля для викрадення через певний проміжок часу та в спосіб відтворення відповідних сигналів;

5) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб драгування певними діями або звуками власника автомобіля. Зокрема, полягає в будь-якій діяльності, що здатна призвести до залишення автомобіля власником без увімкнення охорони;

6) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб «евакуації» спецтранспортом – використання спеціального транспорту для завантаження та транспортування викраденого автомобіля до місця зберігання;

7) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб використання погрози застосування фізичного насильства, вогнепальної чи холодної зброї або їх застосування;

8) незаконне заволодіння автомобілем з використанням неуважності або безпечності водія. Цей спосіб полягає у відверненні уваги водія, залишення автомобіля без уваги, потраплення до салону й викрадення авто;

9) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб учинення викрадення його при продажу. Здебільшого вчиняється таким чином: власника просять надати можливість випробувати автомобіль та викрадають при цьому;

10) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб пошкодження отвору замка запалювання. Найдавніший та найрозповсюдженіший спосіб викрадення автомобілів, не обладнаних автомобільними системами. Полягає в пошкодженні отвору замка запалювання іншими предметами для запуску двигуна автомобіля;

11) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб заміни блоку керування іншим. Проводиться заміна блоку управління керуванням автомобілем на такий самий, проте попередньо підготовлений під використання «власного» ключа;

12) незаконне заволодіння автомобілем у спосіб додавання цифрового підпису іншого ключа за допомогою спеціального пристрою через діагностичний роз'єм.

Принадійно зауважимо, що більшість з названих способів не є самодостатніми для незаконного заволодіння автомобілем, тому на практиці трапляється велика кількість варіювань та одночасного використання декількох перелічених засобів вчинення незаконного заволодіння транспортними засобами.

До того ж зазначимо, що приблизно 25,5 % випадків учинення таких злочинів відбувається з використанням насильства. О. Л. Христов твердить, що непоодинокими є випадки вчинення незаконних заволодінь транспортними засобами, поєднаними з насильством, під час посадки чи висадки водія (власника) транспортного засобу. Зокрема, у 14,94 % випадків злочинів від загальної кількості незаконних заволодінь транспортними засобами вказана категорія злочинів вчинюється із застосуванням насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого; у 20,12 % – з погрозою застосування такого насильства. Незаконні заволодіння транспортними засобами, поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя або здоров'я потерпілого складають 17,53 % від загальної кількості незаконних заволодінь транспортними засобами, що поєднані з насильством; 47,41 % складають незаконні заволодіння транспортними засобами, поєднані з погрозою застосування такого насильства [6].

Що ж до типових місць учинення незаконних заволодінь транспортними засобами, то до них належать: у випадку викрадення автомобілів вітчизняного виробництва або старих іномарок – гаражі кооперативи, подвір'я будинків, безплідні місця, у яких залишено автотранспорт; у випадку викрадення автомобілів середнього класу, то місцями їх викрадення, окрім названих, є нічні автостоянки та місця паркування; у випадку викрадення автомобілів преміум сегмента – місця паркування супермаркетів, офісних приміщень, автомийки, СТО.

Висновки. Підсумовуючи наведене, доходимо висновку, що на сьогодні працівники кримінальної поліції постійно мають справу з використанням новітніх технологій і способів незаконного заволодіння автомобілями, варіацією предметів викрадень: від старих автомобілів до автомобілів преміум класу, до того ж місця вчинення таких злочинів є як малолюдні, так і з велелюдні. З огляду на це лише в разі обізнаності працівників кримінальної поліції щодо сучасних ознак оперативно-розшукової

характеристики незаконного заволодіння автомобілями можлива ефективна протидія досліджуваному виду злочинної діяльності.

Використані джерела:

1. Статистичні дані Генеральної прокуратури України. URL : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (Дата звернення 09.04.2018).
2. Гребельский Д. В. О соотношении криминалистических и оперативно-розыскных характеристик. *Криминалистическая характеристика преступлений*: сб. науч. трудов. М., 1984. С. 70–73.
3. Попова Н. О., Гумен В. З. Оперативно-розысковая характеристика незаконных заведений автотранспортом. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 202-209. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvns_2013_2_30 (Дата звернення 09.04.2018).
4. Криминалистика : учеб. / под ред. Р. С. Белкина. М. : Норма, 2006. 992 с.
5. Шмонин А. В. Методика расследования преступлений : учеб. пособие. М. : Юстицинформ, 2006. 464 с.
6. Христов О. Л. Оперативно-розысковая характеристика незаконных заведений транспортными средствами, поединаний з насильством. URL : <http://radnuk.info/statii/555-kriminalist/14630-2011-01-18-21-51-17.html> (Дата звернення 09.04.2018).

Стаття надійшла до редколегії 09.04.2018

Черныш М. А. Оперативно-розыскная характеристика незаконного завладения транспортными средствами

В статье определяется оперативно-розыскная характеристика незаконного завладения транспортными средствами. Автором предоставляется уголовно-правовые аспекты незаконного завладения транспортными средствами, определяется отдельные аспекты криминологической и криминалистической характеристик, представляющих интерес при определении оперативно-розыскной характеристики. Констатируется, что сегодня сотрудники криминальной полиции постоянно сталкиваются с использованием новейших технологий и способов незаконного завладения автомобилями, вариацией предметов угона: от старых автомобилей к автомобилям премиум класса, причем местами совершения таких преступлений является как малонаселенные, так и с большой концентрацией населения. Резюмируется, что только в случае осведомленности работниками криминальной полиции о современных признаках оперативно-розыскной характеристики незаконного завладения автомобилями возможно осуществление эффективного противодействия исследуемого вида преступной деятельности.

Ключевые слова: оперативно-розыскная характеристика, сотрудники криминальной полиции, незаконное завладение транспортными средствами.

Chernish M. Operatively-search Characteristic of Illegal laying Hands on Transport Vehicles

The article identifies the operational-search characteristics of illegal possession of vehicles. The author provides criminal-law aspects of illegal possession of vehicles, identifies certain aspects of criminological and forensic characteristics that are of interest in determining the operational-search characteristics.

In particular, it is determined that the analysis of the practical activities of the units of the criminal police allows us to state that the information that is of interest to the operational-search characteristics include:

- data on persons preparing or committing the specified crime;
- data on the most widespread methods and locations of misappropriation of vehicles;
- data on "most popular" vehicles becoming objects of a criminal offense.

Taking into account the aforementioned author, three categories of persons who are preparing or committing illegal possession of vehicles are allocated; the most common reasons for committing such crimes; the most widespread ways of taking possession of cars. At the same time, analyzing law enforcement practice states that the type and characteristics of the person who prepares or carries out the illegal possession of vehicles depend on the methods of committing such crimes. It is also noted that most of the above methods are not self-sufficient for unlawful seizure of a car, therefore, in practice, there are a large number of variants and simultaneous use of the listed means of committing illegal possession of vehicles.

It is noted that today criminal police officers are constantly faced with the use of state-of-the-art technologies and methods of unlawful seizure of cars, the variation of theft: from old cars to premium cars, and the places where such crimes are committed are both low-income and high concentration of the population. It is summarized that only in the case of knowledge of the employees of the criminal police about the current signs of operational and investigative characterization of the illegal capture of automobiles is possible effective counteraction to the investigated type of criminal activity.

Keywords: operative-search characteristics, employees of criminal police, illegal possession of vehicles.

УДК 343.13

М. О. Яковенко

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ
РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ
ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ ТА ДЕОКУПАЦІЇ ДОНБАСУ**

У статті розкрито актуальні кримінальні процесуальні та організаційні аспекти реалізації Стратегії відновлення цілісності України та деокупації Донбасу. На підставі проведеного кількісного та якісного аналізу статистичних показників встановлено загальний обсяг утрачених та знищених кримінальних проваджень під час військового конфлікту на Сході України. Запропоновано на першому етапі процесу реінтеграції Донбасу (після повного відновлення роботи всіх державних інститутів і правоохоронних органів України) створити спеціальні інвентаризаційні комісії для здійснення моніторингу матеріалів кримінальних проваджень, залишених на окупованих територіях. Наголошено на доцільності застосування стандарту «Намібійські винятки» для визнання чинності документів окупаційної влади, якщо їх невиконання призведе до істотного порушення прав людини.

Ключові слова: Стратегія відновлення цілісності України та деокупації Донбасу, відновлення втрачених та знищених кримінальних проваджень, інвентаризаційні комісії, спеціалізовані (міжвідомчі) слідчо-оперативні групи.